

Staatsexamen VWO
2026

tijdvak 1
vrijdag 8 mei
09.00 – 10.00 uur

Maatschappijleer

College-examen schriftelijk

Bij dit examen hoort een bijlage en een antwoordblad.

Voor dit examen zijn maximaal 30 punten te behalen;
het examen bestaat uit 30 meerkeuzevragen.

Beantwoord alle vragen op het antwoordblad.

Van online petitie tot protestmarsen, jongeren doen steeds vaker mee aan politieke acties. Bij de vragen 1 t/m 4 gebruik je tekst 1 uit de bijlage.

Een beperkte omschrijving van parlementaire democratie is: “de mogelijkheid voor burgers om door het kiezen van vertegenwoordigers mee te beslissen”.

- 1p 1 Welke van de volgende toelichtingen sluit aan bij die omschrijving van ‘parlementaire democratie’?
- A De niet-electorale participatie van jongeren in protesten en discussies vergroot hun maatschappelijke betrokkenheid.
 - B Door deel te nemen aan debatten en politieke acties ontwikkelen jongeren politieke kennis die hen later helpt bij het kiezen van vertegenwoordigers.
 - C Door te stemmen en zich actief uit te spreken, vergroten jongeren hun invloed op gekozen vertegenwoordigers en politieke besluitvorming.
 - D Jongerenactivisme stimuleert diversiteit in het publieke debat, al vindt dit niet direct plaats via stemprocedures.
 - E Sociale media helpen jongeren om elkaar te mobiliseren en druk uit te oefenen op beleidsmakers, zonder dat dit via officiële verkiezingen verloopt.

In tekst 1 staan verschillende vormen van politieke participatie onder jongeren. Hieronder volgen 3 stellingen.

- I Het benaderen van media en deelname aan politieke discussies op internet zijn voorbeelden van niet-electorale participatie.
 - II Het aanschrijven van een politicus en meedoen aan een handtekeningenactie zijn voorbeelden van electorale participatie.
 - III Het meelopen met een protestmars en stemmen op een politieke partij zijn voorbeelden van niet-electorale participatie.
- 1p 2 Welke stelling is juist of welke stellingen zijn juist?
- A Alleen I is juist.
 - B Alleen II is juist.
 - C Alleen III is juist.
 - D Stellingen I en II zijn juist.
 - E Stellingen I en III zijn juist.
 - F Stellingen II en III zijn juist.

In regel 37 t/m 40 van tekst 1 staat “*Het vaakst doen jongeren nu mee aan een handtekeningenactie, ruim één op de drie heeft dat gedaan.*”

- 1p 3 Voor een handtekeningenactie geldt dat:
- A alleen politieke partijen die kunnen organiseren.
 - B dit in zowel een democratie als in een dictatuur illegaal is.
 - C het geen invloed heeft op het politieke besluitvormingsproces.
 - D het ertoe kan leiden dat een onderwerp op de politieke agenda komt.

Twee stellingen naar aanleiding van tekst 1.

- I Sociale media stimuleren jongeren om politiek betrokken te raken.
- II Als sociale media bereiken dat jongeren een politicus aanschrijven is dat een voorbeeld van de rekruteringsfunctie van politieke partijen.

- 1p 4 Welke stelling is juist of welke stellingen zijn juist?
- A Alleen I is juist.
 - B Alleen II is juist.
 - C Beide stellingen zijn juist.
 - D Beide stellingen zijn onjuist.

Voor de vragen 5 en 6 is de bijlage niet nodig.

- 1p 5 Welke begrippen zijn met elkaar verbonden?
- A directe democratie en gekozen vertegenwoordigers
 - B directe democratie en Tweede Kamer
 - C indirecte democratie en dictatuur
 - D indirecte democratie en leden van de Staten-Generaal

- 1p 6 In Nederland worden de volgende personen door actief kiesrecht gekozen:
- A gemeenteraadsleden, burgemeesters en de minister-president
 - B gemeenteraadsleden, ministers en leden van de waterschappen
 - C Tweede Kamerleden, Eerste Kamerleden en leden van de Gedeputeerde Staten
 - D Tweede Kamerleden, Eerste Kamerleden en leden van de Provinciale Staten

In het parlement kwam de vraag aan de orde of zwaar knalvuurwerk zoals cobra's, vuurwerk of explosieven zijn. Voor de vragen 7 t/m 10 gebruik je tekst 2 uit de bijlage.

In de regels 3 en 4 van tekst 2 wordt David van Weel, de toenmalige minister van Justitie en Veiligheid, genoemd.

- 1p 7 Van welk orgaan maakt een minister **geen** deel uit?
- A kabinet
 - B ministerraad
 - C regering
 - D Staten-Generaal
- 1p 8 Wat toont de handelwijze van minister Van Weel in tekst 2 aan over democratische processen en beleidsprocessen?
- A Dat beleidshervormingen tot stand komen via snelle besluitvorming zonder brede participatie.
 - B Dat de bestaande wetgeving altijd voldoet aan nieuwe maatschappelijke en juridische eisen.
 - C Dat ministers soms van mening veranderen na overleg.
 - D Dat politie en justitie gebaat zijn bij volledige autonomie.

Politieke besluitvorming kan op verschillende manieren plaatsvinden. De Nederlandse besluitvorming wijkt af van de besluitvorming in autoritaire regimes. De besluitvorming over het gevaarlijke vuurwerk toont dit aan.

- 1p 9 Wat is een belangrijk verschil tussen de democratie in Nederland en een autoritair regime?
- A In Nederland is de wetgeving flexibel en afhankelijk van omstandigheden, terwijl autoritaire regimes strikte en uniforme regels hanteren.
 - B In Nederland is geen strikte controle, terwijl autoritaire regimes strenge handhaving toepassen.
 - C In Nederland wordt beleid gevormd op basis van overleg tussen verschillende belanghebbenden, terwijl in een autoritair regime beleid vaak zonder inspraak wordt opgelegd.
 - D In Nederland leidt de discussie in de media over het gebruik van Cobra's tot legalisering van gevaarlijk vuurwerk, terwijl in autoritaire regimes het parlement de wetgeving vastlegt.

Het systeemmodel van Easton is een weergave van het proces van politieke besluitvorming.

- 1p 10 In welke fase van het systeemmodel bevindt het proces van politieke besluitvorming over de Cobra's zich in de regels 41 t/m 56 van tekst 2?
- A invoerfase
 - B omzettingsfase
 - C terugkoppelings- of feedbackfase
 - D uitvoerfase

De aanpak van het Openbaar Ministerie (OM) moet vanaf 2025 gaan veranderen: minder zaken voor de rechter en vaker zelf straffen uitdelen. Dat is in tekst 3 de strekking van het betoog van Rinus Otte, voorzitter van het College van procureurs-generaal. Voor de vragen 11 t/m 20 gebruik je tekst 3 uit de bijlage.

In de regels 6 t/m 11 van tekst 3 staan twee strafbare handelingen: diefstal en vandalisme. Hieronder een aantal combinaties.

	Diefstal	Vandalisme
I	Misdrijf	Misdrijf
II	Misdrijf	Overtreding
III	Overtreding	Misdrijf
IV	Overtreding	Overtreding

- 1p 11 Welke combinatie van een misdrijf en een overtreding is juist?
- A combinatie I is juist
 - B combinatie II is juist
 - C combinatie III is juist
 - D combinatie IV is juist

In de regels 11 en 12 van tekst 3 staat dat het OM geen gevangenisstraffen kan geven.

- 1p 12 Waarom kan het OM geen gevangenisstraffen geven?
- A Het OM behoort tot de uitvoerende macht en niet tot de wetgevende macht.
 - B Het OM behoort tot de wetgevende macht en niet tot de rechterlijke macht.
 - C Het OM kan enkel veelvoorkomende criminaliteit opsporen en tot vervolging overgaan.
 - D Het OM kan het bewijs niet onafhankelijk toetsen, dat is voorbehouden aan een rechter.

In de regels 23 en 24 van tekst 3 staat dat het OM 'onnodig is blijven dagvaarden'. Het OM kan in plaats van dagvaarden ook andere beslissingen nemen, zoals bijvoorbeeld het seponeren van de zaak.

- 1p 13 Welk beginsel is van toepassing als het OM besluit om te seponeren?
- A mediationbeginsel
 - B opportuniteitsbeginsel
 - C schuldbeginsel
 - D transactiebeginsel

De voorzitter van het College van procureurs-generaal van het OM, de heer Otte, stelt dat het ruimer hanteren van de strafbeschikking een andere aanpak van het OM betekent. Het gevolg van deze andere aanpak is, dat er minder zaken voor de rechter komen en de officieren van justitie meer strafbeschikkingen gaan afgeven. Een mogelijk gevolg hiervan is, dat er minder gevangenisstraffen opgelegd worden. Daardoor verschuift ook het gewicht tussen strafdoelen.

	Dit strafdoel krijgt meer gewicht	Dit strafdoel krijgt minder gewicht
J	beveiliging van de samenleving	de generale preventie
K	de resocialisatie van de verdachte	de vergelding
L	de speciale preventie	de resocialisatie van de verdachte
M	de vergelding	de speciale preventie

- 1p 14 Welk doel van het geven van straffen krijgt meer en welk doel van het geven van straffen krijgt minder gewicht door de andere aanpak van het OM?
- A de combinatie J geeft de juiste verschuiving aan
 - B de combinatie K geeft de juiste verschuiving aan
 - C de combinatie L geeft de juiste verschuiving aan
 - D de combinatie M geeft de juiste verschuiving aan

Als de officier van justitie meer strafbeschikkingen gaat opleggen en daardoor minder zaken voor de rechter brengt, kan dat leiden tot klassenjustitie.

- 1p 15 Hoe kan het kiezen voor meer strafbeschikkingen door een officier van justitie leiden tot klassenjustitie?
- A Bij een strafbeschikking is maar één persoon, de officier van justitie, betrokken en bij een rechtszaak zijn meerdere rechters betrokken.
 - B Bij een strafbeschikking is niet iedereen in gelijke mate in staat om van zijn juridische mogelijkheden gebruik te maken.
 - C Bij een strafbeschikking kan een advocaat geen belangrijke rol spelen.
 - D Bij een strafbeschikking zijn praktisch opgeleide burgers in het voordeel ten opzichte van theoretisch geschoolde burgers.

Naast het krijgen van een strafblad, kleeft er voor de verdachte nog een ander nadeel aan een strafbeschikking. Als een zaak voor de rechter komt, zijn de rechten van slachtoffers meer gewaarborgd.

- 1p 16 Welk ander nadeel kleeft er voor een verdachte aan een strafbeschikking?
- A Bij een strafbeschikking erkent de verdachte schuldig te zijn.
 - B Bij een strafbeschikking is er geen sprake van een eerlijk strafproces.
 - C Bij een strafbeschikking is er geen hoor en wederhoor.
 - D Bij een strafbeschikking moet de verdachte de waarheid spreken.

De Nationale Ombudsman stelt in de regels 60 t/m 65 van tekst 3 dat er bij een strafbeschikking weinig rekening gehouden wordt met de slachtoffers.

- 1p 17 Welke rechten hebben slachtoffers van een misdrijf tijdens een strafrechtszaak?
- A recht op eigenrichting - recht op informatie
 - B recht op eigenrichting - spreekrecht
 - C recht op schadevergoeding - recht op strafbeschikking
 - D recht op informatie - recht op schadevergoeding
 - E recht van strafbeschikking - spreekrecht

Bij het meer toepassen van een strafbeschikking kan de balans tussen de rechtsbescherming en de rechtshandhaving verstoord raken.

- 1p 18 De rechtsbescherming van de verdachte wordt ondergeschikt gemaakt aan de rechtshandhaving omdat:
- A de officier van justitie geen rekening houdt met de omstandigheden waaronder het strafbare feit heeft plaatsgevonden.
 - B de officier van justitie zich niet voor een rechter hoeft te verantwoorden.
 - C de rechtsgelijkheid tussen het OM en de rechter verdwijnt.
 - D de verdachte geen mogelijkheid heeft voor een pleidooi.

Als de officier van justitie meer strafbeschikkingen gaat geven en minder zaken voor de rechter brengt, heeft dat een aantal gevolgen.

- I De wijziging van het OM is in strijd met de scheiding der machten, omdat het OM de rol van wetgevende macht gaat innemen.
- II De wijziging van het OM zorgt ervoor dat de werkdruk voor de rechters afneemt.

1p 19 Welke stelling is juist of welke stellingen zijn juist?

- A Alleen I is juist.
- B Alleen II is juist.
- C Beide stellingen zijn juist.
- D Beide stellingen zijn onjuist.

Bij maatschappijleer kun je verschillende invalshoeken of benaderingswijzen gebruiken voor het stellen van onderzoeksvragen of hypothesen.

1p 20 Welke combinatie van benaderingswijze en hypothese over de koerswijziging van het OM is juist?

- A De sociaal-culturele benaderingswijze: het meer inzetten van een strafbeschikking verbetert de werksfeer bij de politie.
- B De sociaaleconomische benaderingswijze: het meer inzetten van een strafbeschikking kost de rechterlijke macht meer geld.
- C De vergelijkende benaderingswijze: het meer inzetten van een strafbeschikking vermindert de werkdruk bij de rechterlijke macht.
- D De vergelijkende benaderingswijze: het meer inzetten van een strafbeschikking vermindert het plegen van het aantal zwaardere delicten.

In Nederland is mantelzorg onbetaald. Maar er bestaan wel verschillende vergoedingen. Een mantelzorger kan bijvoorbeeld een tegemoetkoming krijgen voor extra uitgaven zoals zorgkosten en vervangende zorg. Soms is ook betaling uit een persoonsgebonden budget mogelijk. Bij de vragen 21 t/m 24 gebruik je tekst 4 uit de bijlage.

Drie stellingen over de mantelzorg in Nederland.

- I De mantelzorg in Nederland vergroot de wachtlijsten bij de verpleeghuizen en verzorgingshuizen.
- II De mantelzorg is een wettelijke verplichting.
- III De mantelzorg is een voorbeeld van een sociale voorziening.

1p 21 Welke stelling is juist of welke stellingen zijn juist?

- A Alle stellingen zijn juist.
- B Alle stellingen zijn onjuist.
- C Stellingen I en II zijn juist.
- D Stellingen I en III zijn juist.
- E Stellingen II en III zijn juist.

Twee stellingen over de mantelzorg in Nederland.

I De mantelzorg is een voorbeeld van een sociaal grondrecht.

II De mantelzorg is een uiting van de solidariteitsgedachte.

1p 22 Welke stelling is juist of welke stellingen zijn juist?

A Alleen I is juist.

B Alleen II is juist.

C Beide stellingen zijn juist.

D Beide stellingen zijn onjuist.

1p 23 Mantelzorg zoals die in Nederland is geregeld is een kenmerk van welke soort staat?

A de Angelsaksische variant van de verzorgingsstaat

B de competitieve variant van de verzorgingsstaat

C de continentale variant van de verzorgingsstaat

D de nachtwakersstaat

Twee stellingen over de mantelzorg.

I Een liberale ideoloog zou voor meer regelgeving voor de uitvoering van mantelzorg pleiten.

II Een liberale ideoloog zou voor een progressief belastingstelsel zijn om de mantelzorg betaalbaar te houden.

1p 24 Welke stelling is juist of welke stellingen zijn juist?

A Alleen I is juist.

B Alleen II is juist.

C Beide stellingen zijn juist.

D Beide stellingen zijn onjuist.

Nederland kent verschillende regelingen die gezamenlijk de basis van de verzorgingsstaat vormen. Voor de vragen 25 t/m 29 gebruik je tekst 5 uit de bijlage.

De Wajong is in Nederland in 1998 ingevoerd en is een voorbeeld van een regeling die past bij een verzorgingsstaat.

1p 25 Welke regeling hoort bij welke fase van de ontwikkeling van de Nederlandse verzorgingsstaat?

A de Algemene Bijstandswet van 1965 en de participatiesamenleving

B de Algemene Bijstandswet van 1965 en de verzorgingsstaat

C de Armenwet van 1854 en de verzorgingsstaat

D de Kinderbijslagwet van 1941 en de nachtwakersstaat

In tekst 5 staat uitgelegd wat de Wajong en de WIA zijn. Hieronder staan een aantal combinatiemogelijkheden.

	Sociale verzekering	Sociale voorziening
J	Wajong	WIA
K	Wajong en WIA	-
L	WIA	Wajong
M	-	Wajong en WIA

- 1p 26 Welke combinatie van sociale verzekering en sociale voorziening is juist?
- A combinatie J is juist
 - B combinatie K is juist
 - C combinatie L is juist
 - D combinatie M is juist

De regels 35 t/m 39 van tekst 5 vermelden de inperking van de Wajong regeling. Hieronder staan vier maatschappelijke ontwikkelingen die een verklaring kunnen geven voor de inperking van de Wajong regeling.

- 1p 27 Welke maatschappelijke ontwikkeling heeft geleid tot de inperking van de Wajong regeling?
- A de flexibilisering van de arbeidsmarkt
 - B fraude oftewel het onterecht gebruik van regelingen
 - C de ontgroening van de samenleving
 - D de privatisering van de gezondheidszorg

- 1p 28 De Wajong is een voorbeeld van een uitwerking van:
- A een klassiek grondrecht
 - B een onafhankelijk grondrecht
 - C een politiek grondrecht
 - D een sociaal grondrecht

In tekst 5 staat een persoon genaamd Saskia Brandewijn centraal. De overheid kan Saskia Brandewijn helpen om te participeren in de samenleving.

- 1p 29 Bij welke van de volgende voorbeelden is er sprake van positieve discriminatie?
- A Saskia hoeft niet te solliciteren en kan bij de gemeente aan de slag.
 - B Saskia krijgt een energiecoach die haar helpt om haar energie- (gas en elektriciteit) rekening onder controle te houden.
 - C Saskia wordt gekoppeld aan een vrijwilligersorganisatie die mensen in de bijstand helpt.
 - D Saskia wordt verplicht om een minimumaantal maal per maand te solliciteren.

Voor vraag 30 heb je de bijlage niet nodig.

Er zijn tussen de lidstaten van de Europese Unie afspraken gemaakt. Bij een aantal beleidsterreinen worden nationale bevoegdheden overgedragen aan de Europese Unie. Sommige uitkeringen zoals de AOW en de WIA behoud je ook als je naar een andere lidstaat van de EU verhuist.

- 1p 30 Welke Europese institutie ziet erop toe dat afspraken, zoals het meeverhuizen van uitkeringen naar andere lidstaten, in een wet worden vastgelegd?
- A** de Europese Commissie
 - B** de Europese Raad
 - C** het Europees Parlement
 - D** de Raad van Ministers